

Jerzy Będźmirowski

**KORPUS OFICERSKI I JEGO PRZYGOTOWANIE
DO PEŁNIENIA SŁUŻBY
W POLSKICH SIŁACH MORSKICH
PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ (cz. III)**

STRESZCZENIE

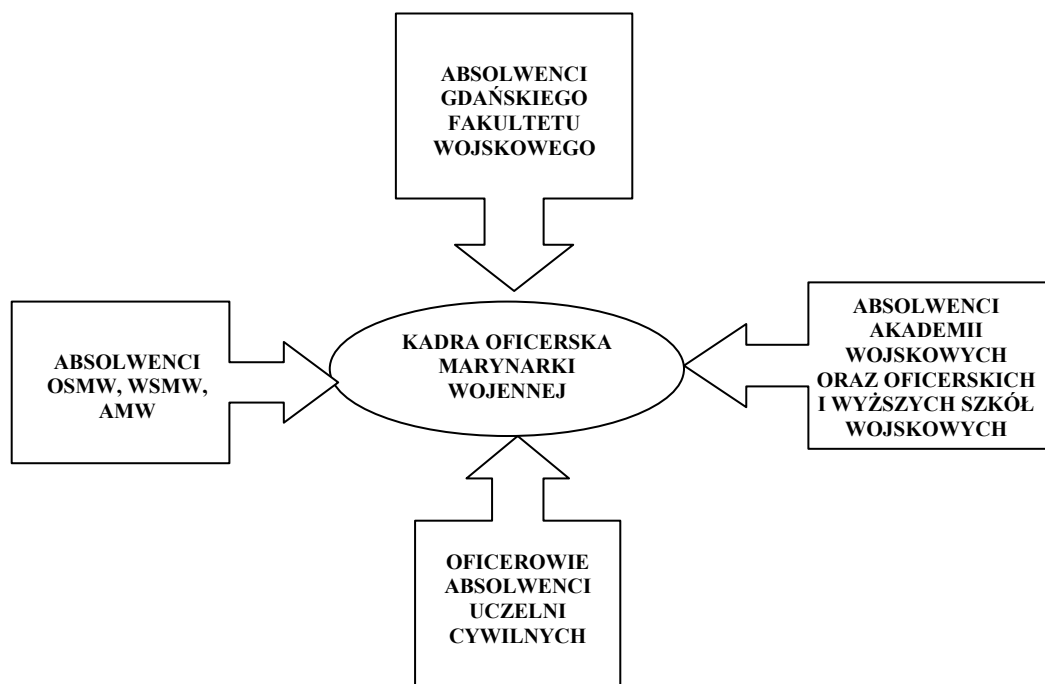
Marynarka Wojenna i Wojska Lotnicze to specyficzne rodzaje sił zbrojnych. Specjalistów dla swoich potrzeb przygotowują we własnych uczelniach i ośrodkach szkoleniowych. Dysponują odpowiednią bazą dydaktyczną, dzięki której możliwe jest kształcenie kadr oficerskich na wysokim poziomie.

Absolwenci wszystkich specjalistycznych szkół stanowią około 45% korpusu oficerskiego w swoim rodzaju sił zbrojnych. Wynika to z faktu, że zarówno Marynarka Wojenna, jak i Wojska Lotnicze zawsze stanowiły konglomerat instytucji i komórek organizacyjnych zabezpieczających proces realizacji zasadniczych zadań bojowych.

Marynarka Wojenna w prezentowanym okresie (1945 – 1989) była zasilana kadrą oficerską pochodzącą z kilku „źródeł” (przedstawia to schemat 1.). W jej skład oprócz okrętów wchodziły jednostki nadbrzeżne oraz lotnictwo MW. Po reaktywowaniu Marynarki Wojennej w kraju (1945 r.) w stosownych dokumentach wykonawczych Ministerstwa Obrony Narodowej¹ stwierdzono, że Wybrzeże będzie chronione przez odpowiednio zorganizowaną obronę operacyjną. W związku z tym utworzono szereg jednostek nadbrzeżnych (artylerii nadbrzeżnej, zmotoryzowanej i kolejowej, łączności, saperów), a także lotnictwa lądowego (do zwalczania celów

¹ AMW, sygn. 102/49, t. 3, s. 123 – 125. Wówczas zasadniczym dokumentem były *Wytoczne dla rozwoju Marynarki Wojennej na okres lat 1946 – 1949*, wydane 21 lipca 1946 r. przez naczelnego dowódcę WP marszałka Michała Rolę-Żymierskiego. Zadanie, jakie postawiono tworzącym się siłom morskim, polegało na zapewnieniu obrony polskiego Wybrzeża. Na bazie tego dokumentu tworzono kolejne – wykonawcze, jak rozkazy organizacyjne MON dotyczące formowania i rozformowania jednostek, plany rozwoju MW itp. Por. J. Przybylski, *Wpływ zadań stawianych Marynarce Wojennej PRL w latach 1945 – 1961 na rozwój kadry oficerskiej*, [w:], *Wybrane zagadnienia dydaktyki wojskowej*, red. B. Hydzik, t. XXI, Gdynia 1985, s. 176.

na lądzie wzdłuż wybrzeża) i morskiego (do niszczenia sił przeciwnika na morzu oraz wsparcia własnych sił morskich).

Schemat 1. Źródła pozyskiwania oficerów do służby w MW w latach 1945 – 1989

Źródło: Opracowanie własne.

Dla funkcjonowania tych jednostek i wykonywania przez nie zadań bojowych oprócz sprzętu i uzbrojenia potrzebni byli odpowiednio przygotowani specjaliści. Na temat zasadności dysponowania przez armię specjalistami, ich niekwestionowanej roli w utrzymywaniu na wysokim poziomie gotowości bojowej wojsk podczas jednej z ówczesnych odpraw z kierowniczą kadrami Sił Zbrojnych ZSRR wypowiedział się Józef Stalin (słowa te przywoływali także dowódcy polskich jednostek wojskowych w trakcie tzw. odpraw szkoleniowych): „Aby uruchomić technikę i całkowicie ją wykorzystać, potrzebni są ludzie, którzy opanowali technikę, potrzebne są kadry zdolne do opanowania i wykorzystania techniki według wszelkich prawideł sztuki. Technika bez ludzi, którzy opanowali technikę, jest martwa. Technika mająca na czele ludzi, którzy opanowali technikę, może i musi doko-

nać cudów”². W tym też celu w Naczelnym Dowództwie WP podjęto decyzję o skierowaniu do powstającej marynarki wojennej oficerów lądowych i lotnictwa. Powstała w 1946 roku Oficerska Szkoła Marynarki Wojennej pierwszych absolwentów wypromowała dopiero w 1949 roku, ale objęli oni stanowiska na okrętach. Wówczas korzystniejsza sytuacja istniała w wojskach lądowych i lotniczych, które dysponowały już kadrami oficerską przygotowywaną w szkołach wojennych na terenie Związku Radzieckiego i ziemiach wyzwolonych. Niestety, oficerowie tych szkół prezentowali stosunkowo niski poziom wiedzy technicznej, nie mówiąc o specjalistycznej, na poziomie inżynierskim.

Wprowadzanie do wyposażenia poszczególnych rodzajów wojsk sprzętu i uzbrojenia wymagało pozyskania do służby w siłach zbrojnych fachowców, głównie inżynierów. Ta „potrzeba chwili” sprawiła, że uruchomiono działania, które w oparciu o uczelnie cywilne, głównie politechniki, zapewniły dopływ kadr specjalistycznych dla potrzeb armii. Już w 1947 roku Sztab Generalny WP otrzymał aprobatę rządu na uruchomienie dwóch jednostek akademickich pod nazwami: Kompania Akademicka nr 1 w Warszawie i Kompania Akademicka nr 2 w Łodzi³.

Idea funkcjonowania w uczelniach cywilnych wydziałów czy też sekcji wojskowych nie była czymś nowym w systemie szkolenia kadr dla potrzeb WP. W pierwszych latach Polski Odrodzonej (1919 – 1921) w Sztapie Generalnym WP sfinalizowano prace, które doprowadziły do uruchomienia na Politechnice Lwowskiej Wydziału Wojskowego (istniał tylko rok!). Niestety, z przyczyn finansowych nastąpiła przerwa i dopiero z początkiem lat 30. uruchomiono komórki wojskowe na Politechnice Warszawskiej. Do 1936 roku tytuł inżyniera tej uczelni otrzymało 150 oficerów WP. Wśród kierowników i wykładowców w wydziałach i sekcjach wojskowych znalazły się osobistości nauki polskiej, m.in. prof. Janusz Groszkowski czy inż. Michał Bekker (późniejszy konstruktor pojazdu księżycowego w programie „Apollo”). Współpracę z Politechniką Warszawską zakończono w 1936 roku, gdyż utworzono w Warszawie Wyższą Szkołę Inżynierii, którą w 1939 przemianowano na Wojskową Szkołę Główną Inżynierii⁴.

² Po czwartym Plenum Komitetu Centralnego PZPR, „Wojsko Ludowe” 1950, nr 1, s. 10.

³ Bardzo szeroko problematykę tę przedstawiono w książce *Kompanie akademickie. Gdański Fakultet Wojskowy 1947 – 1952*, red. N. Klatka, Warszawa 1997. Zostały w niej opisane dzieje poszczególnych kompanii akademickich (Kompania Akademicka nr 1, Kompania Akademicka nr 2, Gdańska Kompania Akademicka, Krakowska Kompania Akademicka, Poznańska Kompania Akademicka, Szczecińska Kompania Akademicka oraz Wrocławska Kompania Akademicka) i fakultetów wojskowych przy niektórych politechnikach. Bardzo dokładnie zaprezentowano Gdański Fakultet Wojskowy (ze względu na fakt, że N. Klatka był jego absolwentem).

⁴ Tamże, s. 19 – 20.

Pozyskanie kadry z wykształceniem wyższym (szczególnie politechnicznym) dla potrzeb MW było zadaniem trudnym, a zarazem pilnym do zrealizowania. Dlatego też w trakcie doskonalenia systemu kształcenia kadr dla WP, m.in. we wrześniu 1948 roku w oparciu o istniejące kompanie akademickie, powołano do życia Kompanię Akademicką nr 4 w Gdańsku, przemianowaną w listopadzie tego samego roku na Gdańską Kompanię Akademicką. Podporządkowano ją dowódcy Marynarki Wojennej, a Zarząd Polityczny MW sprawował nad studentami nadzór polityczno-wychowawczy. W roku akademickim 1948/49 do Gdańskiej Kompanii Akademickiej przyjęto młodzież z „cywila” i żołnierzy. Wszyscy musieli legitymować się świadectwem dojrzałości, wyrażać chęć studiowania i zgodę na pełnienie zawodowej służby wojskowej po ukończeniu studiów. Każdy z kandydatów otrzymywał osobiście akceptację o zakwalifikowaniu na studia w kompanii z Departamentu Personalnego MON⁵. Z dniem 1 kwietnia 1949 roku, tak jak wszystkie kompanie, Gdańska Kompania Akademicka została oddana służbowo pod jurysdykcję dowódcy Wojsk Lądowych. W piśmie dowódcy MW do szefa Sztabu WP czytamy: „Na podstawie doświadczeń ostatnich miesięcy uważam za niezbędne uregulowanie stosunku dowódcy kompanii akademickiej w Gdańsku do DM, który umożliwiłby szefowi Sztabu Głównego MW bezpośredni wgląd w szkolenie kandydatów przewidzianych dla MW. W dzisiejszym stanie rzeczy DMW nie jest w najmniejszym stopniu zorientowane zarówno w liczbie szkolonych, na jakich są wydziałach ani też w czasookresie zakończenia studiów. Tego rodzaju sytuacja uniemożliwia wszelkie przewidywania i niezbędne planowanie. Dowódca kompanii akademickiej w Gdańsku [był nim wówczas ppor. Tadeusz Rycaj – przyp. J.B.] nie udziela żadnych informacji, powołując się na zakaz Departamentu Personalnego MON. Zaciąganie informacji tą drogą przez Departament powoduje zbędną korespondencję i stratę czasu. Za słuszne i właściwe rozwiązanie tego problemu uważam upoważnienie dowódcy kompanii do bezpośredniego udzielania DMW tych wszystkich danych, które dotyczą szkolenia kandydatów przeznaczonych do służby w MW”⁶.

Prawdopodobnie powołując do życia kompanie akademickie, Ministerstwo Obrony Narodowej, a także poszczególne dowództwa rodzajów sił zbrojnych zakładały, że będą one istniały kilka lat, a tym samym zapewnią dopływ wysoko kwalifikowanych specjalistów. Potwierdzeniem tego było złożone przez Dowództwo MW w sierpniu 1949 roku zapotrzebowanie na specjalistów, co przedstawia tabela 1.

⁵ AMW, sygn. 35/49/97, t. 11, *Dokumentacja Oddziału Kadr*, s. 233 – 236.

⁶ AMW, sygn. 148/51/53, t. 6, *Dokumentacja Oddziału Kadr*, s. 35.

Z zestawienia wynika, że Dowództwo Marynarki Wojennej liczyło na pozyskanie specjalistów z dziedzin, które były niezbędne dla zabezpieczenia potrzeb okrętowych. Chociaż liczby te nie są imponujące, w czasie importowania okrętów z ZSRR oraz ze stoczni krajowych kadra techniczna była niezbędna. Z roku na rok stan ów miał ulegać zmniejszeniu, gdyż zakładano pozyskiwanie do służby na okrętach absolwentów Wydziału Technicznego OSMW.

Tabela 1. Zapotrzebowanie z MW na specjalistów z Kompanii Akademickiej (22.08.1949 r.)

Kierunek studiów	1950	1951	1952	1953	1954	1955	Razem
Budowa okrętów	4	1	-	1	1	1	8
Budowa maszyn	2	1	1	-	-	-	4
Mechaniczny	10	5	4	3	3	3	28
Elektryczny	4	3	2	2	2	1	14
a) silnych prądów							
b) słabych prądów	6	6	-	-	-	-	12
Kształcący geodetów	-	-	1	1	-	-	2
Razem	26	16	8	7	6	5	68

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów archiwalnych AMW, sygn. 148/51/53, t. 6, Oddział Kadr DMW, s. 37 – 39.

Po roku istnienia (w październiku 1949), w ramach doskonalenia procesu kształcenia przyszłych kadr specjalistycznych dla armii, w uczelniach cywilnych rozformowano istniejące bataliony i kompanie akademickie, tworząc w ich miejsce nowe komórki akademickie – fakultety wojskowe. W czerwcu 1950 roku zostały one podporządkowane szefowi Sztabu Generalnego WP. W programie kształcenia zarezerwowano 260 godzin na grupę przedmiotów ogólnowojskowych i specjalistycznych, w tym: 132 godziny na szkolenie ogólnowojskowe, 86 – polityczne, 42 – tzw. szkolenie specjalistyczne zgodnie z kierunkiem studiów przydatnych w wojsku. Fakultety podzielono na 4 kategorie: A, B, C, D. Fakultet Wojskowy w Gdańsku był kategorii A. Narcyz Klatka w przywołanej już książce napisał m.in.: „Z każdą kategorią związany był określony etat”; wyszczególnił także 5 kompanii: kompanię mechaniczną, elektryczną, mieszaną (obejmującą oficerów i studentów Wydziału Inżynierii Lądowej i Wodnej, Budowy Okrętów i Architektury), studentów wojskowych Wydziału Mechanicznego z naboru 1949 i 1950, studentów wojskowych z Wydziału Elektrycznego z naboru 1949 i 1950. Wszyscy studenci pod względem dyscyplinarnym zostali podporządkowani dowódcy Wojsk Lądowych (od czerwca

1950 roku Fakultet Wojskowy w Gdańsku podporządkowany został szefowi Sztabu Generalnego WP). Ukompletowanie etatowe w korpusie oficerskim (dotyczyło to zarówno oficerów morskich, jak i innych korpusów osobowych) w 1947 roku wynosiło około 70%. Ogółem w MW na dzień 1.09.1947 było 589 oficerów, a stan etatowy wynosił 845 oficerów⁷.

W latach 1949 – 1950 we wszystkich fakultetach wojskowych (Warszawski Fakultet Wojskowy, Krakowski Fakultet Wojskowy, Łódzki Fakultet Wojskowy, Wrocławski Fakultet Wojskowy i Gdański Fakultet Wojskowy) kształciło się około 900 studentów, z tego w Gdańskim Fakulcie Wojskowym około 380. W następnym roku liczba ta wzrosła do ponad 1 000 studentów, co gwarantowało coroczny dopływ do wojska około 300 dobrze wykształconych specjalistów – inżynierów, prawników, lekarzy itp.

W połowie 1951 roku zarządzeniem szefa Sztabu Generalnego WP rozwiązano wszystkie fakultety wojskowe. Spowodowane to było powołaniem do życia Wojskowej Akademii Technicznej, która stała się uczelnią kształcąca inżynierów dla potrzeb wojska. Studenci na kierunkach technicznych po I i II roku zostali skierowani na dalsze kształcenie do Wojskowej Akademii Technicznej, natomiast ci, którzy otrzymali dyplomy ukończenia fakultetu lub byli w trakcie przygotowywania się do egzaminów dyplomowych, zostali skierowani do służby w jednostkach i instytucjach wojskowych. Niewątpliwie na decyzję o rozwiązaniu fakultetów wpływ miały trudności kadrowe w obsadzeniu stanowisk wykładowców wojskowych na poszczególnych fakultetach (zwalnianie oficerów przedwojennych, dobrych specjalistów), rozproszenie po wielu wydziałach uczelni (obawa władz wojskowych o nadmierny kontakt studentów wojskowych z cywilnymi, nie zawsze spójna ocena polityczna wydarzeń krajowych, międzynarodowych, społecznych) itp. Czynniki te wpłynęły na przyspieszenie uruchomienia studiów w WAT i zlikwidowanie fakultetów⁸. W zależności od przydziału, absolwenci byli promowani na stopień podporucznika, m.in. marynarki wojennej.

Na tych warunkach szef Departamentu Kadr MON skierował do Marynarki Wojennej 25 absolwentów, specjalistów z Gdańskiego Fakultetu Wojskowego (zgodnie z zapotrzebowaniem tylko w 1950 roku Marynarka Wojenna miała otrzymać 26 oficerów). Większość z nich rozpoczęła służbę w Szefostwie Techniki i Uzbrojenia (11 oficerów), a pozostali objęli stanowiska w różnych komórkach Sztabu Głównego MW oraz w dowództwach Floty i Brygady Okrętów. Niektórzy pełniąc służbę w MW, podnosili poziom swego wykształcenia, dzięki czemu magi-

⁷ AMW, sygn. 37/50/34, t. 3, *Oddział Kadr DMW*, s. 128 – 132.

⁸ AMW, sygn. 3723/52/12, t. 9, s. 331. Zarządzenie szefa Sztabu Generalnego WP nr 024 z dnia 2 czerwca 1951 r.

strami inżynierami zostało ponad 50% absolwentów Gdańskiego Fakultetu Wojskowego, doktoraty obroniło 16%, tytuł docenta również otrzymało 16%, a 12% tytuł profesora. Studia magisterskie na Politechnice Gdańskiej systemem zaocznym ukończyli: Stanisław Piasecki i Zbigniew Bojarzyniec – pierwsi oficerowie specjaliści od radiolokacji w marynarce wojennej, Jan Adamski, Ferdynand Dwórznik, Stanisław Grabowski, Narcyz Klatka, Henryk Sekular, Kazimierz Tarasiewicz, Zbigniew Wróblewski i Stanisław Reydych. Doktorat w zakresie nauk technicznych i habilitację uzyskał Zbigniew Zaczek (obecnie profesor zwyczajny, został członkiem Nowojorskiej Akademii Nauk), a prace doktorskie obronili Andrzej Zimniak (profesor) i Krystyn Kupras (miał w Holandii własną firmę „Kupras Computer System” – komputerowe projektowanie statków)⁹. O tym, że ludzie ci byli bardzo przydatni w tych trudnych latach, potwierdził w swoich wspomnieniach (zamieszczonych w książce N. Klatki) ówczesny szef Sztabu MW kontradmirał Henryk Pietraszkiewicz. Pisał: „bez inżynierów, szczególnie w szefostwach i służbach, nie można było zapewnić postępu technicznego i bezpiecznej eksploatacji techniki. Stąd też duże znaczenie miało w 1952 r. wcielenie do Marynarki Wojennej absolwentów Politechniki Gdańskiej z kompanii akademickiej. Byli oni pierwszym znaczącym zastrzykiem nowych sił, dobrze przygotowanych technicznie, pełnych zapału i energii”¹⁰.

Braki kadrowe w korpusie oficerskim MW były pochodną trudnej sytuacji w całym wojsku. Dlatego też tworząc w Marynarce Wojennej nowe jednostki bojowe i specjalistyczne oraz komórki organizacyjne w sztabach, uwzględniano przejściowe trudności w obsadzaniu wielu stanowisk przez specjalistów z innych rodzajów wojsk. Przykładowo, pod koniec lat 40. w Szefostwie Artylerii MW i w Szefostwie Łączności DMW oraz w podporządkowanych im jednostkach bojowych ukompletowanie etatów oficerskich wynosiło tylko 50 – 60%¹¹.

Pod koniec 1952 roku sytuacja kadrowa w korpusie oficerskim uległa pewnej poprawie, gdyż szef Departamentu Kadr MON skierował do sił morskich około 70 oficerów absolwentów szkół wojskowych – Oficerskiej Szkoły Uzbrojenia, Oficerskiej Szkoły Wojsk Zmechanizowanych, Oficerskiej Szkoły Łączności, Oficerskiej Szkoły Samochodowej, Oficerskiej Szkoły Wojsk Chemicznych, Oficerskiej Szkoły Wojsk Rakietowych i Artylerii¹².

⁹ Tamże, s. 276. Por. N. Klatka, *Absolwenci Gdańskiego Fakultetu Wojskowego w Marynarce Wojennej*, „Przegląd Morski”, 1996, nr 7 – 8, s. 11.

¹⁰ *Kompanie...*, wyd. cyt.

¹¹ AMW, sygn. 231/51/12, t. 8, s. 111 – 115; AMW, sygn. 440/51/1, t. 7, *Oddział Kadr DMW*, s. 93 – 97.

¹² AMW, sygn. 275/53/12, *Oddział Kadr DMW*, t. 8, s. 129.

Chcąc zapewnić w miarę możliwości dopływ absolwentów oficerskich szkół wojskowych do rodzajów wojsk i służb, szef Departamentu Kadr MON wydał wytyczne dotyczące rozdziału absolwentów szkół oficerskich. Zgodnie z nimi na pierwsze stanowiska służbowe absolwentów oficerskich szkół i kursów wyznaczał minister obrony narodowej rozkazem personalnym. Rozkaz ten opracowywany był na podstawie projektu rozdziału absolwentów do poszczególnych rodzajów wojsk i jednostek, który przedstawiali dowódcy okręgów i rodzajów wojsk poprzez swoje komórki kadrowe (w Marynarce Wojennej – Oddział Kadr). W wytycznych tych zalecano m.in., aby rozdział absolwentów szkół oficerskich planować w zależności od znaczenia jednostki, poziomu wykształcenia, środowiska i stanu moralno-politycznego kadry danej jednostki. Oddział kadr miał dopilnować, by wyciągi z rozkazów personalnych MON o wyznaczeniu absolwentów szkół oficerskich na stanowiska dotarły na czas – do przybycia ich do jednostki¹³.

Wpływ na zmniejszenie się braków kadrowych wśród oficerów niebędących oficerami korpusu morskiego miało także wystąpienie szefa Departamentu Kadr MON do dowódców okręgów wojskowych i rodzajów wojsk, w którym zalecał wzajemne wspomaganie się w uzupełnianiu braków kadrowych. Sprzyjało temu kontynuowanie zmniejszania stanów osobowych jednostek Wojsk Lądowych i Wojsk Lotniczych w związku z normowaniem się sytuacji międzynarodowej. Skierowano wówczas do sił morskich około 290 oficerów z innych rodzajów wojsk i służb. Z Oficerskiej Szkoły Piechoty przybyło do MW 15 oficerów, z Oficerskiej Szkoły Artylerii – 11, z Oficerskiej Szkoły Artylerii / Przeciwlotniczej – 4, z Oficerskiej Szkoły Uzbrojenia – 8, z Oficerskiej Szkoły Łączności – 8, z Oficerskiej Szkoły Inżynierskiej – 9, z Oficerskiej Szkoły Topografów – 1, z Oficerskiej Szkoły Samochodowej – 3, z Oficerskiej Szkoły Lotniczej – 87, z Technicznej Szkoły Wojsk Lotniczych – 22, z Centrum Wyszczolenia Kwatermistrzów – 20, z Oficerskiej Szkoły Kapelmistrzów Wojskowych – 1, z Oficerskiej Szkoły Felczerów – 4¹⁴.

Nie zawsze do Marynarki Wojennej przybywali absolwenci szkół oficerskich dobrze przygotowani pod względem merytorycznym do wykonywania obowiązków na stanowiskach służbowych. Potwierdzeniem tego była sytuacja w jednostkach lotniczych MW, gdy po dokonaniu analizy kadrowej (lata 1952 – 1954) okazało się, że do lotnictwa sił morskich kierowano jedynie tych absolwentów Oficerskiej Szkoły Lotniczej i Technicznej Oficerskiej Szkoły Lotniczej, którzy zajmowali ostatnie lokaty. W piśmie dowódcy MW do szefa Sztabu Generalnego

¹³ AMW, sygn. 324/53/19, t. 12, *Rozkazy i zarządzenia DMW*, s. 115 – 117.

¹⁴ Tamże, s. 123 – 124 i s. 150.

WP z dnia 12 listopada 1953 roku czytamy: „Marynarka Wojenna otrzymuje naj-słabszy fachowy element. Ogólnie na skierowanych 28 oficerów – absolwentów OSL 1952/1953 – 23 ukończyło szkołę z trzecią kategorią (najniższy poziom przygotowania specjalistycznego), przy czym 3 absolwentów posiadało niedostateczne opinie końcowe. Na 21 absolwentów Technicznej Szkoły Lotniczej – 16 ukończyło ją z trzecią kategorią”¹⁵.

W połowie lat 50. Oddział Kadr MW przystąpił do zabezpieczania obsad stanowisk oficerskich dla utworzonych 11 nowych jednostek (ośrodki szkoleniowe, artyleria nadbrzeżna, batalion samochodowo-transportowy, oddział chemiczny). Niektórym jednostkom zwiększono liczbę etatów, m.in. Szefostwu Techniki i Uzbrojenia, które otrzymało dodatkowo kilkadziesiąt etatów oficerskich, a także Oficerskiej Szkole Marynarki Wojennej w związku z jej przejściem na etat Wyższej Szkoły Marynarki Wojennej¹⁶.

Problem braku oficerów specjalistów – absolwentów szkół oficerskich Wojsk Lądowych powrócił już w pierwszej połowie lat 60., w związku z wkraczaniem marynarki wojennej na tzw. etap rakietyzacji. Artyleria nadbrzeżna została wzmocniona nadbrzeżnym systemem raketowym oraz wprowadzano nowy sprzęt o wysokiej złożoności technicznej. Wymusiło to konieczność rozbudowy zaplecza techniczno-remontowego, co wymagało odpowiedniej liczby oficerów specjalistów. Dlatego też w lipcu 1962 roku ukazała się dyrektywa szefa Departamentu Kadr MON gen. Jerzego Fonkiewicza polecająca skierować do MW oficerów absolwentów akademii wojskowych oraz szkół i ośrodków wojskowych. Wówczas korpus oficerów MW został wzmocniony 90 oficerami. Skierowano absolwentów: WAM, WAT i WAP (14), Oficerskiej Szkoły Lotniczej (16), Oficerskiej Szkoły Kwatermistrzowskiej (12), Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej (18), Oficerskiej Szkoły Samochodowej (4), Oficerskiej Szkoły Wojsk Rakietowych i Artylerii (17). Pozostali to kadra oficerska z wojskowych ośrodków szkoleniowych¹⁷. Największą liczbę absolwentów pozyskano z Oficerskiej Szkoły Wojsk Rakietowych, Oficerskiej Szkoły Lotniczej i Artylerii oraz Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej, co było wynikiem wprowadzania do uzbrojenia sił morskich rakiet oraz urządzeń radiolokacyjnych, a także samolotów o napędzie odrzutowym. W 1963 roku do MW z rodzajów wojsk i służb przybyło pełnić służbę 226 oficerów¹⁸.

¹⁵ AMW, sygn. 940/55/34, t. 8, *Oddział Kadr DMW*, s. 241.

¹⁶ AMW, sygn. 1664/58/20, t. 6, *Oddział Kadr DMW*, s. 97 – 98.

¹⁷ AMW, sygn. 3247/66/17, t. 13, *Oddział Kadr DMW*, s. 93.

¹⁸ AMW, sygn. 3247/66/ 17, t. 8, *Oddział Kadr DMW*, s. 445.

W tym czasie problem niedoborów kadrowych w korpusach oficerskich występował w całych siłach zbrojnych. Wpływ na to miał przyrost stanowisk etatowych, który był większy niż przyrost kadry oficerskiej oraz odejścia z korpusu oficerskiego. W niektórych korpusach osobowych procent braków kadrowych był wyższy od przeciętnej (określano go na poziomie ponad 80%). Szczególnie trudna sytuacja występowała w korpusie osobowym oficerów wojsk radiotechnicznych – 31%, wojsk inżynierskich – 27%, łącznie – 26%, artylerii – 21%, lotnictwa – 19% i technicznych – 20%, co było wynikiem modernizacji Sił Zbrojnych PRL. Dlatego minister obrony narodowej podjął decyzję o zwiększeniu rekrutacji do wyższych szkół oficerskich, co jednak mogło rozwiązać problem dopiero po czterech latach¹⁹. Dzięki tym przedsięwzięciom również sytuacja w Marynarce Wojennej ulegała z roku na rok poprawie.

Tabela 2. Sytuacja kadrowa w wybranych korpusach osobowych oficerów pełniących służbę w Marynarce Wojennej w latach 1965 – 1967

Korpus osobowy oficerów	1965			1966			1967		
	Etat.	Fakt.	%	Etat.	Fakt.	%	Etat.	Fakt.	%
Piechoty	138	105	76,0	138	116	84,0	160	132	82,5
Artylerii	35	26	74,2	29	21	72,4	28	21	75,0
Lotnictwa	258	215	83,3	275	223	81,1	299	224	74,9
Politycznych	251	223	88,8	269	234	87,0	269	233	86,6
Wojsk Inżynierskich	43	36	83,7	43	37	86,0	43	39	90,0
Łącznie	136	115	84,5	171	147	86,0	198	160	80,0
Ogółem	861	720	81,7	925	800	82,7	997	809	81,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów archiwalnych AMW, sygn. 3368/70/59, t. 10, Oddział Kadr DMW, s. 363 – 366.

Analizując powyższą tabelę, można stwierdzić, iż na przestrzeni trzech lat zmianie ulegała struktura poszczególnych korpusów osobowych oficerów pełniących służbę w siłach morskich. Wynikało to między innymi ze zmian wprowadzanych w uzbrojeniu i wyposażeniu MW. Należy podkreślić fakt, iż z roku na rok wzrastała liczba etatów dla oficerów w specjalnościach niemorskich, z jednoczesnym zwiększaniem się liczby etatów dla oficerów morskich. W 1965 roku na stan etatowy 1 970 oficerów w MW 1 109 było oficerów morskich, a 861 oficerów niemorskich. W pozostałych latach sytuacja była podobna. Świadczyło to m.in. o ważności zadań, jakie wykonywali oficerowie innych rodzajów wojsk i służb dla

¹⁹ AMW, sygn. 3082/66/17, t. 12, Oddział Kadr DMW, s. 42 – 43.

sprawnego funkcjonowania Marynarki Wojennej. W 1976 MW pozyskała 205 oficerów, w tym 160 absolwentów akademii wojskowych i wyższych szkół oficerskich²⁰.

W pierwszej połowie lat 70. sytuacja w korpusie oficerów niemorskich uległa poprawie i stan ukompletowania wynosił około 89%. Niewątpliwie wpływ na to miało kierowanie do sił morskich oficerów w różnych specjalnościach, absolwentów istniejących już od 1967 roku wyższych szkół oficerskich oraz akademii wojskowych. Na przestrzeni pięciu lat (1971 – 1975) korpus oficerów MW został zasilony m.in. 337 absolwentami akademii wojskowych, 115 absolwentami wyższych szkół oficerskich oraz około 100 oficerami przybyłymi z innych źródeł (jednostek wojskowych, po szkołach cywilnych i przeszkoleniu wojskowym)²¹. Sukcesywne pozyskiwanie oficerów specjalistów do sił morskich doprowadziło do 90% uzupełnienia braków kadrowych na stanowiskach oficerskich.

Tabela 3. Ukompletowanie stanowisk oficerskich niemorskich w Marynarce Wojennej w rozbiciu na poszczególne korpusy osobowe w 1976 roku

Korpus osobowy oficerów służących w MW	Stan etatowy	Stan ewidencyjny	Procent ukompletowania
Politycznych	343	263	77,0
Łączności	297	237	80,0
Służby Zdrowia	242	221	91,0
Lotnictwa	252	198	79,0
Kwatermistrzostwa	188	169	90,0
Piechoty	121	110	91,0
Wojsk Rakietowych	105	77	73,0
Wojsk Radiotechnicznych	93	68	73,0
Samochodowych	71	67	94,0
Wojsk Chemicznych	60	55	92,0
Wojsk Inżynieryjnych	53	45	85,0
Artylerii	40	29	72,0
Administracji	18	18	100,0
Sprawiedliwości	11	10	91,0
Uzbrojenia	13	9	69,0
Kwaterunkowo-Budowlany	5	5	100,0
Weterynarii	4	3	75,0
Komunikacji	2	2	100,0
Topografów	2	2	100,0
Razem	1 920	1 588	83,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów AMW, sygn. 3739/83/50, t. 27, Oddział Kadr DMW, s. 135 – 137.

²⁰ AMW, sygn. 3553/73/12, t. 53, s. 79; J. Przybylski, *Rozwój polskiego morskiego szkolnictwa wojskowego w latach 1919 – 1992*, „Przegląd Morski”, 1992, nr 9, s. 18.

²¹ AMW, sygn. 3739/83/18, t. 11, Oddział Kadr DMW, s. 89.

Podobnie jak w latach 60. korpus oficerów niemorskich stanowił liczną grupę. W prezentowanym roku na 3 355 stanowisk etatowych aż 57% było przeznaczonych dla oficerów absolwentów wyższych szkół oficerskich i akademii wojskowych Wojsk Lądowych i Wojsk Lotniczych. Stan faktyczny oscylował w bardzo podobnym procencie, gdyż na obsadzonych 2 970 stanowiskach było 1 588 (53%) oficerów niemorskich.

Z powodu nasycania jednostek nadbrzeżnych MW techniką potrzebnymi byli specjaliści z elektroniki, radiolokacji, łączności radiowej oraz z innych ważnych dla sił morskich dziedzin. W związku z tym w 1978 roku do MW przybyło 178 oficerów, których skierowano do jednostek szczególnie odczuwających brak tych specjalistów, a w latach 80. przybyło ich około 520. Byli to głównie oficerowie absolwenci Akademii Sztabu Generalnego, Wojskowej Akademii Technicznej, Wojskowej Akademii Medycznej, Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Zmechanizowanych, Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Łączności, Wyższej Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej, Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej, Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Kwatermistrzowskich, Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Rakietowych i Artylerii, Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Chemicznych. Pomimo przybywania do MW absolwentów akademii i wyższych szkół oficerskich, nie wszystkie potrzeby kadrowe były uzupełnione. Przykładowo, w 1980 roku przybyło 6 absolwentów WAM (kierunek lekarski), a MW potrzebowała 10; 2 absolwentów WSOW Kwat. (grupa finansowa), MW oczekiwała zaś 4 oficerów. I tak było w wielu specjalnościach. Wówczas do MW przybyło też 52 oficerów absolwentów ASG (kierunek wojsk lądowych – 12, kierunek artylerii OPL – 8, kierunek wojsk lotniczych – 17, kierunek wojsk inżynieryjnych – 3, kierunek wojsk chemicznych – 5, kierunek tyłów zintegrowany – 7)²².

W latach 1946 – 1989 do służby w Marynarce Wojennej przybyło 2 426 oficerów absolwentów szkół oficerskich, wyższych szkół oficerskich i akademii wojskowych. Generalnie obejmowali oni stanowiska, które zgodnie z wykazem etatów oficerskich nie były przeznaczone dla oficerów specjalistów morskich (absolwentów OSMW, WSMW i AMW). Oprócz absolwentów wyższych szkół wojskowych oraz akademii wojskowych Marynarka Wojenna potrzebowała oficerów z wykształceniem wyższym ogólnym, celem zapewnienia obsady stanowisk w tworzącej się Wyższej Szkole Marynarki Wojennej oraz komórkach organizacyjnych Dowództwa i Sztabu MW.

²² AMW, sygn. 3739/83/30, t. 6, *Oddział Kadr DMW*, s. 26; sygn. 3794/86/12, t. 3, *Oddział Kadr DMW*, s. 234; sygn. 3901/90/3, t. 12, *Oddział Kadr DMW*, s. 334.

Specyfika służby w MW ograniczała w pewnym stopniu możliwość podejmowania przez oficerów nauki na studiach cywilnych w trybie stacjonarnym. Ponadto istniejące kierunki studiów wojskowych w Akademii Sztabu Generalnego, Wojskowej Akademii Technicznej, Wojskowej Akademii Politycznej oraz w Wyższej Szkole Marynarki Wojennej umożliwiały podejmowanie studiów głównie w dyscyplinach wojskowych, podczas gdy wśród kadry oficerskiej pojawiło się zainteresowanie studiami humanistycznymi (historią, pedagogiką, prawem czy ekonomią). Wynikało to z faktu, iż coraz więcej oficerów legitymowało się średnim wykształceniem ogólnym, co upoważniało do ubiegania się o przyjęcie na studia w uczelniach cywilnych.

Do 1956 roku oficerowie MW podejmowali studia w uczelniach cywilnych w trybie zaocznym lub eksternistycznym. Brak pomocy ze strony dowództw jednostek oraz dalekie i częste dojazdy do uczelni wielokrotnie wpływały na rezygnację ze studiów. W grudniu 1956 roku po raz pierwszy w Marynarce Wojennej przeprowadzono rekrutację wśród oficerów na studia w Uniwersytecie im. Mikołaja Kopernika w Toruniu na kierunek historii. Zakwalifikowano 22-osobową grupę oficerów politycznych (z tygodnika „Bandera”, z Wydziału Historycznego MW oraz z OSMW), która rozpoczęła 5-letnie eksternistyczne studia historyczne. Od stycznia 1957 roku dla grupy tej pomoc z podstawowych przedmiotów oraz języków obcych zabezpieczał Wieczorowy Uniwersytet Marksizmu-Leninizmu [dalej WUML]. Kierownictwo WUML-u dla tej grupy oficerów było organizatorem zajęć (wykładów i ćwiczeń) prowadzonych przez pracowników naukowo-dydaktycznych Uniwersytetu Toruńskiego, a częściowo przez specjalistów z Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku. Do prowadzenia zajęć zapraszano samodzielnych i pomocniczych pracowników nauki, m.in. doc. dr. K. Żurowskiego – archeologia ziem polskich, mgr J. Serczyk – wstęp do badań historycznych, mgr M. Jaczynowską – historia starożytna, dr. M. Biskupa – historia powszechna, dr. K. Jasińskiego – nauki pomocnicze historii, dr. F. Indana – historia filozofii. Korzystano również z pomocy kadry dydaktycznej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku, wśród której byli: mgr B. Wolniewicz – logika i mgr F. Tranka – historia starożytna²³.

W kolejnym roku 31 oficerów rozpoczęło studia ekonomiczne na Wydziale Morskim Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie. Podobnie jak uczestnicy studiów na Uniwersytecie Toruńskim, w zajęciach (wykłady, ćwiczenia, seminaria i konsultacje) brali udział trzy razy w tygodniu w godzinach popołudniowych

²³ Zob. I. Ciećkowska, Cz. Ciesielski, S. Ordon, *Działalność Ośrodka Nauk Społecznych i Wojskowych Marynarki Wojennej*, „Rocznik Ośrodka Nauk Społecznych i Wojskowych”, 1970, nr 5, s. 252.

w pomieszczeniach WUML-u, a od 1958 roku w Ośrodku Nauk Społecznych i Wojskowych Marynarki Wojennej (ONSiW MW). Przy organizowaniu tej grupy oficerów (ekonomistów) dużą życzliwością wykazało się ówczesne kierownictwo Wydziału Morskiego oraz rektor Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie prof. dr Stanisław Matysik. Prowadził on zajęcia z prawa morskiego. Oprócz niego nauczali m.in.: prof. dr B. Kasprówic – ekonomika transportu, doc. dr H. Kryński – matematyka, dr S. Ładyga – rozwój myśli ekonomicznej, dr B. Rudowicz – ekonomia polityczna, doc. dr W. Nowaczek – rachunkowość, doc. dr K. Waschko – handel zagraniczny²⁴.

Przedsięwzięcia te przyniosły wymierne efekty w postaci zwiększenia się liczby kadry z wyższym wykształceniem. W 1957 roku w WSMW wyższego wykształcenia nie miało około 46% oficerów, ale już w 1961 roku odsetek uległ zmniejszeniu do 21%. W kolejnych latach nastąpił szybki wzrost liczby oficerów, kadry naukowo-dydaktycznej i dydaktycznej uczelni, legitymujących się ukończeniem studiów wyższych, z jednoczesnym wzrostem o ponad 19% tych, którzy ukończyli studia II stopnia²⁵.

W związku z trudnościami wynikającymi m.in. z uciążliwości dojazdów na zajęcia do Torunia w lutym 1959 roku przeniesiono studentów – oficerów MW do Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku. W kolejnych latach w uczelni tej zostały utworzone trzy grupy seminaryjne z historii oraz grupa geograficzna.

Prowadzona w ten sposób działalność ONSiW MW znalazła akceptację GZP WP, co potwierdziło wspomniane zarządzenie szefa GZP WP, w którym zaakceptował on istniejący stan, a zarazem polecał utworzenie przy ONSiW MW fakultetów z historii, ekonomii i pedagogiki. Wymiernym rezultatem dotychczasowej działalności ONSiW MW (1958 – 1962) było ukończenie przez 24 oficerów studiów eksternistycznych i uzyskanie przez nich stopni magisterskich²⁶.

Niełatwe było w tym okresie zdobycie przez absolwentów WSMW wykształcenia II stopnia z dziedziny nawigacji. W 1962 roku władze uczelni postanowiły zatem sfinalizować rozmowy z kierownictwem Wydziału Biologii i Nauki o Ziemi Uniwersytetu w Toruniu, co zaowocowało uruchomieniem studiów eksternistycznych II stopnia na kierunku geografii dla oficerów morskich. Trudności z dojazdami zniechęciły jednak kandydatów i słuchaczy przeniesiono na Wydział Geograficzny Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku. Była to osobista zasługa

²⁴ AMW, 2311/59/12, t. 2, *Sprawozdanie Zarządu Politycznego MW*, s. 28 – 32.

²⁵ AMW, sygn. 3124/63/34, t. 6, *Sprawozdanie Zarządu Politycznego MW*, s. 21 – 24.

²⁶ S. Zieliński, *Dom przy nadmorskim bulwarze*, „Żołnierz Wolności”, 21.02.1962. Por. I. Ciećkowska, Cz. Ciesielski, S. Ordon, wyd. cyt., s. 49.

zastępcy dowódcy Marynarki Wojennej ds. politycznych kmdr. Gereona Grzeni-Romanowskiego. Organizacją studiów zaocznych zajął się ONSiW MW.

O ogromnym zainteresowaniu kadry oficerskiej MW uzyskaniem wyższego wykształcenia ogólnego świadczy fakt, iż tylko w roku akademickim 1959/60 w cywilnych wyższych uczelniach studiowało około 230 oficerów, a zaledwie 65 w akademiach wojskowych. W 1960 roku ukończone studia cywilne miało 11% oficerów, a akademie wojskowe tylko 6,3% (w 1962 cywilne 12,6%, wojskowe 7,1%)²⁷. Proporcja ta utrzymała się w kolejnych pięciu latach, co potwierdzono w 1965 roku podczas odprawy kierowniczej kadry MW. Wówczas ukończonymi studiami cywilnymi z zastosowaniem w służbie wojskowej mogło się poszczycić 15% oficerów (330), natomiast akademiami wojskowymi tylko 7% (153). Zgodnie z materiałem przedstawionym na posiedzeniu Rady Wojskowej MW sytuacja taka była wynikiem stosunku oficerów do studiów w akademiach wojskowych. Uważali oni, że tylko dyplom uczelni cywilnej daje im możliwość zatrudnienia w instytucjach cywilnych po odejściu z armii. Wówczas 235 oficerów kontynuowało studia poza wojskiem w uczelniach cywilnych. Ponadto 26 oficerów posiadało ukończone studia I stopnia w tychże uczelniach. Sytuacja przedstawiała się następująco: Politechnika Gdańska – 18 oficerów; Politechnika Gdańska, kurs magisterski – 24; Politechnika Szczecińska – 2; Akademia Górniczo-Hutnicza, kurs magisterski – 1; Uniwersytet Warszawski – 8; Uniwersytet Toruński – 7; Uniwersytet Poznański – 13; Akademia Medyczna – 1; Wyższa Szkoła Pedagogiczna – 83; Wyższa Szkoła Ekonomiczna – 71; AWF – 3; WSWF, kurs magisterski – 2; Wyższa Szkoła Nauczycielska – 1; Studium Ekonomiczne Przemysłu i Handlu – 1²⁸.

W latach 1956 – 1969 ONSiW MW był organizatorem grup studenckich (oficerów MW) w następujących wyższych uczelniach cywilnych: Uniwersytecie im. M. Kopernika w Toruniu – Wydział Humanistyczny, kierunek historia; Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku – Wydział Humanistyczny, kierunki historia i pedagogika oraz Wydział Biologii i Nauk o Ziemi, kierunek geografia; Wyższej Szkole Ekonomicznej w Sopocie – Wydział Morski, kierunki ekonomika transportu morskiego i rachunkowo-finansowy; Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu i Uniwersytecie Warszawskim – Wydział Prawa. Od 1970 roku w Uniwersytecie Gdańskim (powstałym w oparciu o WSP i WSE) – Wydział Humanistyczny, kierunki historia i pedagogika oraz Wydział Biologii i Nauki o Ziemi, kierunek geogra-

²⁷ AMW, sygn. 2890/64/17, t. 13, *Oddział Kadr DMW*, s. 62.

²⁸ AMW, sygn. 3105/67/1, t. 9, *Oddział Kadr DMW*, s. 420; sygn. 2599/62/17, t. 15, *Oddział Kadr DMW*, s. 181; sygn. 3247/66/17, t. 12, *Oddział Kadr DMW*, s. 78.

fia; Politechnice Gdańskiej – Wydział Budowy Okrętów i Wydział Elektryczny; AWF i WSWF. Ośrodek Nauk Społecznych i Wojskowych MW stał się wówczas, obok WSMW i akademii morskich w ZSRR, ważną pomocniczą placówką naukową, dzięki której prawie 25% kadry oficerskiej MW zdobyło wykształcenie wyższe²⁹. Różnorodność uruchamianych kierunków studiów była efektem zainteresowań kadry oficerskiej MW.

Oficerowie MW kończący studia napisali wiele wartościowych prac. Realizowali je w grupach seminaryjnych pod kierunkiem znakomitych wykładowców, m.in. doc. dr. B. Maroszka, prof. dr. W. Łukaszewicza, doc. dr. R. Wapińskiego, doc. dr. L. Zielińskiego, doc. dr. B. Drewniaka, dr. S. Potockiego, prof. dr. Z. Jaśkiewicza, prof. dr. S. Matysika, prof. dr. K. Kubika, prof. dr. K. Podoskiego, prof. dr. K. Łomniewskiego, doc. dr. S. Mikosa, doc. dr. G. Kurpisowej i wielu innych³⁰. Właśnie ci pracownicy nauki wydatnie przyczynili się do rozwoju współpracy z ONSiW MW oraz kształcenia kadry oficerskiej MW. Medalami „Za Zasługi dla Obronności Kraju” odznaczeni zostali: prof. dr. S. Matysik, prof. dr. L. Bandura, prof. dr. W. Nowaczek, prof. dr. S. Ładyga, prof. dr. K. Kubiak, prof. dr. K. Podolski, prof. dr. K. Łomniewski, doc. dr. W. Odynec, doc. dr. R. Wapiński, doc. dr. B. Drewniak, dr. Cz. Ciesielski³¹.

Dowództwo Marynarki Wojennej kierując oficerów na wymienione kierunki studiów, brało pod uwagę ich zgodność z potrzebami służbowymi. Niestety, zdarzały się przypadki, że oficerowie kończyli studia na kierunkach, które nie były przydatne na zajmowanych stanowiskach. Były to jednak incydentalne sytuacje, co potwierdza fakt, iż w latach 1964 – 1966 na 79 oficerów kończących studia cywilne tylko 6 ukończyło kierunki niepotrzebne na zajmowanych stanowiskach – pomimo legitymowania się dyplomem magistra historii, ekonomii czy WF nie mogli oni objąć wyższych stanowisk służbowych. Byli to oficerowie: służby operacyjnej Oddziału Operacyjnego, którzy ukończyli WSP na kierunku historii; starszy pomocnik szefa Wydziału Zaopatrzenia Technicznego Szefostwa Lotnictwa, absolwent historii; zastępca komendanta Ośrodka Szkolenia Specjalistów Ratownictwa, absolwent historii; instruktor WF, chociaż ukończył WSWF, nie przewidywano na jego etacie konieczności legitymowania się dyplomem magistra; dowódca okrętu podwodnego

²⁹ B. Rudowicz, *Współpraca Marynarki Wojennej z wyższymi uczelniami*, „Przegląd Morski”, 1975, nr 6, s. 64. Por. I. Ciećkowska, Cz. Ciesielski, S. Ordon, wyd. cyt., s. 253.

³⁰ AMW, sygn. 2363/69/12, t. 13, *Oddział Kadr DMW*, s. 210 – 205. Por. I. Ciećkowska, Cz. Ciesielski, S. Ordon, wyd. cyt., 254.

³¹ AMW, sygn. 2363/69/12, t. 13, *Oddział Kadr DMW*, s. 212. Por. I. Ciećkowska, Cz. Ciesielski, S. Ordon, wyd. cyt., s. 257.

„Sokół”, który ukończył WSE, na jego stanowisku nie miały jednak pełnego zastosowania zdobyte umiejętności, a nie było możliwości przeniesienia oficera; starszy pomocnik szefa Wydziału Ogólnego WSMW, który ukończył WSE, również jego fachowe przygotowanie nie było przydatne na zajmowanym stanowisku³².

Zdarzały się też przypadki odwoływania oficerów ze studiów. Zajście takie miało miejsce w Akademii Wychowania Fizycznego. Studiujący tam oficer głośno zachwycał się amerykańskim stylem życia, propagując amerykański ubiór i „przebywanie w otoczeniu drobnomieszczańskim nieufnie ustosunkowanym do obecnej rzeczywistości”³³.

Tabela 4. Liczba absolwentów wyższych uczelni, dla których ONSiW MW prowadził zajęcia dydaktyczne w latach 1964 – 1968

Rok	Wydział Morski WSE Sopot	Wydział Humanistyczny UMK Toruń (historia)	Wydział Humanistyczny WSP Gdańsk (historia)	Wydział Biologii i Nauki o Ziemi WSP Gdańsk (geografia)
1964	12	3	2	-
1965	27	-	6	-
1966	14	-	25	-
1967	2	-	6	16
1968	-	-	7	3
Razem	55	3	46	19

Źródło: Opracowanie własne na podstawie AMW, sygn. 2212/67/12, t. 9, Oddział Kadr DMW, s. 198 – 200; sygn. 2363/69, t. 12, Oddział Kadr DMW, s. 220 – 222.

Na 123 magistrów aż 101 (82%) było absolwentami WSE i WSP w Gdańsku (obecny Uniwersytet Gdański). Był to efekt bardzo dobrej współpracy między Dowództwem MW a poszczególnymi uczelniami. Niewątpliwie ogromny wkład w sprawne funkcjonowanie tej współpracy miał ówczesny zastępca dowódcy MW ds. politycznych kontradmirał Gereon Grzenia-Romanowski (1956 – 1965)³⁴.

Do 1975 roku dzięki ONSiW MW oraz współpracy z wyższymi uczelniami cywilnymi ponad 400 osób uzyskało dyplomy magistrów (z pedagogiki obroniło

³² AMW, sygn. 3211/65/12, t. 7, Oddział Kadr DMW, s. 220; sygn. 3347/66/32, t. 10, Oddział Kadr DMW, s. 38.

³³ AMW, sygn. 940/59/14, t. 7, Oddział Kadr DMW, s. 217.

³⁴ Potwierdził to prof. dr hab. Roman Wapiński, wówczas jeden z wykładowców i kierowników prac magisterskich (w latach 1965 – 1967 promotor 15 prac magisterskich oficerów MW), w trakcie rozmowy z autorem w dniu 6.04.2001 r.

prace 157 oficerów, z historii 154, z ekonomii 99 – była to głównie ekonomika transportu morskiego, z geografii 21, z prawa 11). Na podstawie danych archiwalnych ustalono, że w tych latach studia ukończyło 518 oficerów, w tym 187 magistrów pedagogiki, 173 historii, 118 ekonomiki transportu morskiego, 29 geografii oraz 11 prawa. Ponadto około 100 osób ukończyło studia pierwszego stopnia. Wśród nich byli: W. Radziszewski, H. Zieliński, J. Kierzkowski, A. Icha, J. Gołaszewski, W. Rawski, Cz. Krzynówek, W. Dudzicki, A. Muszyński, R. Orzechowski, J. Skrupiński, T. Pyza, B. Bonda, H. Pietraszkiewicz³⁵. W tym czasie ponad 30 oficerów kontynuowało studia w wymienionych uczelniach i obroniło prace doktorskie z historii, ekonomii i pedagogiki. Także na politechnikach w Gdańsku, Łodzi, Warszawie i w Polskiej Akademii Nauk 6 oficerów MW uzyskało stopień doktora. Byli to m.in.: L. Piaseczny, J. Biernat, S. Ciesielski, S. Czarnecki, M. Furtak, J. Fila, R. Jasiński, A. Kowerdej, H. Kruza, M. Stankiewicz, Cz. Rudzki, W. Białek, T. Struniewski, Z. Stępień³⁶.

Oprócz tej formy studiowania, w oparciu o ONSiW MW, wielu oficerów studiowało bezpośrednio na uczelniach cywilnych, które nie współpracowały z Marynarką Wojenną. Były to już wspomniane: Politechnika Warszawska, Politechnika Łódzka, Politechnika Gdańska, Polska Akademia Nauk, Uniwersytet Jagielloński, Politechnika Wrocławska, Akademia Rolniczo-Techniczna w Olsztynie.

W latach 1952 – 1989 uczelnie cywilne w kraju ukończyło 1 178 oficerów pełniących służbę w MW. W poszczególnych latach liczba oficerów MW posiadających wykształcenie cywilne i akademickie wojskowe przedstawiała się w następujący sposób: w 1956 roku na ogólny stan 2 100 oficerów pełniących służbę w MW ukończone studia cywilne miało ponad 250 oficerów, akademie wojskowe zaś 100; w 1960 studia cywilne ukończyło 230 oficerów, natomiast akademie wojskowe 145; w 1966 roku 450 oficerów miało wykształcenie cywilne, a 213 wojskowe; w 1980 roku 210 oficerów było po studiach cywilnych, natomiast 961 po akademiach wojskowych; w 1989 z wykształceniem cywilnym było 62 oficerów, z wojskowym 560³⁷.

³⁵ B. Rudowicz, *Współpraca Marynarki Wojennej z wyższymi uczelniami*, „Przegląd Morski”, 1975, nr 6, s. 65; AMW, sygn. 2624/63/70, t. 13, s. 321; sygn. 3312/68/71, t. 2, s. 112; sygn. 3534/75/3, t. 14, s. 411; sygn. 3612/79/77, t. 4, s. 223. Por. Z. Waśko, R. Witkowski, *Próba oceny stanu badań historii Marynarki Wojennej PRL*, „Przegląd Morski”, 1980, nr 9, s. 30 – 37; S. Ordon, I. Ciećkowska, W. Zieniewski, *21 lat działalności Ośrodka Nauk Społecznych i Wojskowych Marynarki Wojennej*, Muzeum Marynarki Wojennej, Gdynia 1973, BG AMW.

³⁶ AMW, sygn. 3739/83/26, t. 11, *Oddział Kadr DMW*, s. 97.

³⁷ AMW, sygn. 1640/57/1, t. 8, *Sprawozdanie Zarządu Politycznego MW*, s. 119; sygn. 2888/64/12, t. 14, s. 12; sygn. 3312/68/71, t. 12, s. 321; sygn. 3701/82/35, t. 4, s. 234; sygn. 3890/90/10, t. 6, s. 13.

Zdobyli oni wyższe wykształcenie II stopnia, część obroniła prace doktorskie, a niektórzy zostali doktorami habilitowanymi i profesorami w uprawianych przez siebie dziedzinach naukowych. Wielu zatrudniono w WSMW i AMW, a także w ośrodkach szkoleniowych MW, sztabach jednostek wojskowych oraz Sztapie MW.

Jeszcze w latach 70. studia cywilne przydatne w MW dominowały nad studiami w akademiach wojskowych, gdyż odsetek oficerów mających wykształcenie wyższe cywilne wynosił ponad 17%, a wojskowe o połowę mniej – 8%. Ale już w 1980 roku sytuacja uległa zmianie, i to w sposób drastyczny – odsetek absolwentów uczelni cywilnych wynosił 8,2%, akademii wojskowych zaś 31%, natomiast w 1989 roku akademie wojskowe ukończyło 46% oficerów, a cywilne 12%. Przyczyn było kilka, m.in. sytuacja społeczno-polityczna w kraju, niezbyt przychylny stosunek władz wielu uczelni cywilnych do przyjmowania kadry oficerskiej oraz brak zgody na rozpoczęcie tego rodzaju studiów przez Dowództwo MW³⁸.

Najwięcej oficerów MW kończyło szeroko rozumiane studia humanistyczne (przeważającą część stanowili oficerowie korpusu politycznego)³⁹, co odpowiadało ogólnym tendencjom w WP. Ministerstwo Obrony Narodowej było zaniepokojone tą sytuacją, ponieważ tylko 1/5 ogólnej liczby oficerów studiujących w uczelniach cywilnych rozpoczynała i kontynuowała studia techniczne, przeważały zaś studia humanistyczne, podejmowane bez względu na specjalność wojskową. Wprowadzana do armii technika wojskowa powodowała, że potrzebni byli ludzie z wykształceniem inżynierskim, dlatego też za pomocą różnych działań starano się wymóc na oficerach studiowanie dziedzin nauki przydatnych na danym stanowisku. Przepisy nie zabraniały wydawania zezwoleń na podejmowanie studiów, których kierunek nie był związany z zajmowanym stanowiskiem służbowym, jednak dowódcy wydający zgodę na studia mieli brać pod uwagę szereg okoliczności, głównie potrzeby wojska. Dzięki tym zabiegom skutecznie ograniczono studiowanie oficerom na kierunkach, które ich interesowały.

³⁸ AMW, sygn. 3739/83/56, t. 8, s. 321 – 330; sygn. 3794/86/29, s. 111 – 119.

³⁹ Nazwę tę wprowadzono z dniem 1 stycznia 1950 roku, *Dziennik Rozkazów MON*, nr 19, poz. 137, Warszawa 24.12.1949, BG AMW. Część oficerów korpusu politycznego ukończyła studia w WAP i w uczelniach cywilnych Gdańska, Poznania, Warszawy oraz Torunia. Zob. AMW, sygn. 3778/88/39, t. 12, s. 129 – 131. W korpusie tym najwięcej było oficerów z wykształceniem wyższym. Już w 1977 roku ponad 66% oficerów politycznych legitymowało się ukończeniem wyższych szkół oficerskich, akademii wojskowych lub wyższych studiów cywilnych przydatnych na zajmowanym stanowisku. Zob. AMW, sygn. 2329/78/11, t. 7, s. 12 – 14.

ABSTRACT

The Navy and the Air Force are unique branches of the armed forces. They train specialists for their own needs in their own schools and training centers. They have appropriate educational base which allows for training future officers at high level.

Graduates from service schools constitute about 45% of commissioned officers in each branch. This is a result of the fact that both the Navy and the Air Force have always constituted a mix institutions and organizational units supporting the process of main combat missions.

Recenzent kmdr dr hab. Dariusz Nawrot